

УДК 331.5+349.2

Я. М. Кашуба,

д. е. н., доцент, голова Державної служби зайнятості (Центрального апарату)

ЗМІНА ПАРАДИГМИ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ: ВІД ВИТРАТНОЇ ДО ІНВЕСТИЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ ЩОДО ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ

Ya. Kashuba,

D.Sc. (Ec.), Head, State Employment Service (Head Office)

CHANGING THE PARADIGM OF SOCIAL POLICY: FROM THE COSTLY COMPONENT TO THE INVESTMENT COMPONENT OF EMPLOYMENT

У статті досліджено проблеми, що виникають при впровадженні соціально активної політики як складової інвестування економіки з метою забезпечення зайнятості населення та пов'язані з цим ризики. Розкрито роль соціального страхування в розвитку соціально-трудових відносин. Розглянуто нетрадиційні форми зайнятості як важливого засобу сприяння диверсифікації джерел забезпечення гідного рівня життя населення України.

В публикации исследованы проблемы, возникающие в результате внедрения социальной активной политики как составляющей инвестирования экономики для обеспечения занятости населения и связанные с этим риски. Раскрыта роль социального страхования в развитии социально-трудовых отношений. Рассмотрены нетрадиционные формы занятости как важного средства диверсификации источников обеспечения достойного уровня жизни населения Украины.

This paper addresses the problems arising from the implementation of socially active investment policy as an investment component of the economy aimed at employment and the related risks. The role of social insurance in the development of social and labour relations is revealed. The paper examined non-traditional forms of employment as an important means of diversifying sources for securing decent living standards in Ukraine.

Ключові слова: парадигма соціальної політики, інвестування економіки, ринок праці, безробіття, соціально-трудові відносини, рівень життя населення.

Key words: paradigm of social policy, investment of the economy, labour market, unemployment, social and labour relations, standard of living of the population.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Проблема зайнятості населення завжди залишається актуальною практично для всіх країн світу як з високими, так і середніми та низькими рівнями доходів. За даними офіційної статистики, у першому кварталі 2015 р., порівняно з таким же періодом минулого року, середньооблікова кількість штатних працівників зменшилась на 1,4 млн осіб, платників єдиного соціального внеску — на 1,6 млн, а кількість осіб, переведених на неповний робочий день, зросла на 129,3 тис. осіб. Рівень безробіття за 2014 р. зріс на 2 в.п. і становив 9,3%. Щодо прогнозу на поточний рік, то він також невтішний, оскільки передбачається зростання безробіття до 11,5% [1].

Під тиском безробіття перебувають не лише якісні параметри зайнятості, а й заробітна плата, умови праці та інші чинники трудового процесу, що викликає у людей відчуття нестабільності, невпевненості за своє майбутнє і майбутнє своєї родини. У той же час трансформа-

ція індустріальної економіки України у нову економіку розкриває нові можливості для розвитку людини, її самореалізації. Водночас на цю трансформацію впливає низка чинників, розбудова нової економіки здійснюється вкрай суперечливо внаслідок відтворення старих і прояв нових протиріч. Нові соціально-трудові моделі повинні сприяти реалізації людиною стратегій власного розвитку, забезпечувати конституційні права, завдяки яким людина, її життя і здоров'я, недоторканність і безпека є найвищою соціальною цінністю.

Нового змісту в розбудові держави набуває ринок праці, соціально-трудові відносини та забезпечення людей гідними робочими місцями, що є стрижневим компонентом у соціальному захисті населення. Щодо останнього, то проблеми соціального захисту населення актуальні за всіх часів, беручи до уваги той факт, що першочерговою функцією сучасної держави є гарантування кожному громадянину права на соціальний захист, особливо на продуктивну

зайнятості. Реформи ринку праці, спрямовані на лібералізацію соціально-трудових відносин, зниження інтенсивності та періодичності проведення контролюючих заходів органами, відповідальними за додержання всіма учасниками вимог трудового законодавства. Поширення нестандартних форм зайнятості потребують посилення соціального захисту населення з метою попередження та усунення ризиків втрати матеріальних засобів для задоволення першочергових базових потреб людини, необхідних для збереження її здоров'я й розширеного відтворення трудового потенціалу.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретико-методологічні, методичні та прикладні питання соціального захисту населення постійно є предметом наукових досліджень. Різним його аспектам приділяють увагу відомі українські вчені О.І. Амоша, А.Г. Антипов, В.П. Бевз, В.В. Болюбах, Н.П. Борецька, І.Ф. Гнибіденко, О.А. Грішнова, Т.М. Кір'ян, А.М. Колот, Е.М. Лібанова, Л.М. Лісогор, О.Ф. Новікова, М.М. Руженський та інші. Питання соціального захисту регулюються законодавчими та іншими нормативними актами і відображені в Конституції України, в Кодексі законів про працю, в документах Міжнародної організації праці.

Разом з тим, гостро дискусійними залишаються питання, пов'язані з визначенням напрямів реформування соціальної політики з метою забезпечення граничної ефективності її параметрів відповідно до вимог сучасного ринку праці та наближення до стандартів і практики країн Євросоюзу.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є визначення концептуальних засад трансформації соціальної політики як інвестиційної складової сфери зайнятості в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Соціальна політика — це система програм, концепцій та заходів, спрямованих на досягнення соціальних цілей. Охоплює всі сфери життєдіяльності людини — виробничу, соціальну, політичну, духовну та наповнює конкретним змістом відносин між суспільством, колективом, громадою, особою у кожному з цих компонентів, забезпечує їх взаємодію та взаємовплив.

Метою такої політики є створення умов для розвитку та оптимального функціонування

соціальної сфери, всебічного розкриття творчого потенціалу людини, примноження її сил, досягнення в суспільстві соціальної злагоди та стабільності, надання додаткових гарантій щодо захисту і допомоги недієздатним та нужденним.

Головними завданнями соціальної політики є: забезпечення безперервного функціонування всієї системи соціально-політичних інститутів — суб'єктів такої політики; координація функціонування різних елементів системи; формування оптимального співвідношення між різними формами, методами, засобами з метою одержання очікуваних результатів.

Об'єкти соціальної політики — окремі особи, групи або спільноти, які потребують певної соціальної підтримки чи захисту (немічні, інваліди, діти, непрацездатні або недієздатні громадяни). До об'єктів варто віднести соціально-трудову сферу, яка характеризує ступінь соціального розвитку, відображає єдність і взаємозумовленість відносин праці та соціальних відносин. Суб'єктами соціальної політики є реалізатори програм і заходів, спрямованих на соціально-трудову сферу: людина, держава, суспільство, політичні партії, громадські організації.

У широкому розумінні соціальна політика захисту населення представляє собою систему економічних, правових, організаційних та соціально-психологічних заходів, спрямованих на забезпечення базових потреб та інтересів людини у суспільстві. У вузькому розумінні соціальний захист становить планомірну діяльність держави щодо захисту населення від негативної дії соціальних ризиків. Під соціальними ризиками у даному випадку маються на увазі певні події в житті людини, настання яких з високою ймовірністю призводить до втрати можливості отримання необхідних засобів до існування, які вона мала під час продуктивної трудової діяльності.

Зупинімося на предметній основі соціальної політики, пов'язаної з соціальним захистом населення. Перелік соціальних ризиків, що є підставою для набуття індивідом права на соціальний захист, закріплений в міжнародних правових актах — Конвенціях та Рекомендаціях Міжнародної організації праці, а також у правових документах Європейського Союзу та Ради Європи (Європейський кодекс соціального забезпечення, Європейська соціальна хартія, Європейська хартія про основні права трудящих). Згідно з цими нормативно-правовими документами, до соціальних ризиків відносять: тимчасову непрацездатність; вагітність і поло-

ги; необхідність догляду за малолітньою дитиною або дитиною-інвалідом, або за інвалідом, літнім членом сім'ї; хворобу; інвалідність; старість (досягнення пенсійного віку); смерть годувальника; безробіття з незалежних від людини причин; нещасний випадок на виробництві, професійне захворювання; смерть та деякі інші [2].

Конкретний перелік законодавчо закріплених соціальних ризиків, механізмів їх попередження та гарантій з боку держави визначає масштаб і якісний рівень соціального захисту населення. У ст. 46 Конституції України закріплено право громадян на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними [3].

Ключовим елементом сучасної системи соціального захисту в Україні є механізм загальнообов'язкового державного соціального страхування, який за сутністю та інституційно відрізняється від попередніх такими ознаками:

— за повнотою забезпечення захисту населення від соціальних ризиків, до переліку яких у даний час входить страхування на випадок безробіття, від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням, пенсійне страхування;

— за масштабом охоплення суб'єктів соціально-економічних відносин, які включають окрім роботодавців (підприємств, установ та організацій, що використовують найману працю, а також самозайнятих), також і самих застрахованих осіб (найманих працівників);

— за способом організації діяльності фондів соціального страхування, що є самостійними фінансовими інституціями, кошти яких відокремлені від коштів державного бюджету, а діяльність базується на принципах рівноправного партнерства між основними учасниками соціального діалогу — роботодавцями, працівниками і державою.

Зупинімося на категорії самозайнятих осіб, зростаючого нині феномену на ринку праці України. Самозайнятість — вид економічної діяльності громадян, який полягає у самостійній організації виробництва товарів чи надання послуг без використання найманої робочої сили для отримання доходу. Охоплює ті види діяльності, де неможлива концентрація виробництва, а визначальну роль у виробництві товарів чи наданні послуг відіграє особиста праця (особисте селянське господарство, сфера побутового обслуговування, ремісництво, "зелений" туризм, консультативні послуги тощо).

Самозайнятість передбачає використання місця мешкання працівника як робочого місця, що пов'язано з економією витрат на виробництво та із характером трудової діяльності. Можна виділити кілька основних характерних рис, що відрізняють самостійно зайнятих працівників від найманих працівників. Останні отримують оплату за свою працю тоді, коли доходи перших складаються із прибутку на інвестиційний капітал та з прибутку, що пов'язаний зі скороченням трудових витрат, здібністю вести справу та підприємницьким ризиком.

На відміну від найманих працівників, самостійно зайняті користуються значною незалежністю, відповідають за ряд рішень з економічних та фінансових питань та несуть основну частку ризику у випадку невдачі. Самостійні працівники поєднують у собі підприємця і найманого працівника та використовують у процесі виробництва товарів чи надання послуг власні засоби виробництва.

Багато хто із самостійно зайнятих працівників, особливо у розвинутих країнах, може здійснювати свою діяльність на межі соціального виживання та залежати від інших осіб відносно виробничих приміщень, які використовуються, або взятих на умовах лізингу інших засобів виробництва, а їх праця може контролюватися кредиторами чи постачальниками ресурсів. Самозайнятість широко використовується як захід щодо зниження безробіття. Для цього у багатьох країнах служби допомоги у працевлаштуванні надають безробітним громадянам необхідну матеріальну допомогу, а також допомогу консультантів.

Важлива також роль інституту загальнообов'язкового соціального страхування в ринковій економіці, яка полягає у коригуванні т.зв. провалів ринку — певних ситуацій, в умовах яких конкурентний механізм ринку виявляє свою неспроможність у досягненні парето-оптимальних результатів.

Ринок праці, що розвивається стихійно, загострює проблему соціальної нерівності, поглиблює розрив у доходах різних верств населення, призводить до наростання антагоністичних настроїв у суспільстві. З метою усунення негативних явищ, які періодично виникають у ринковій економіці, держава за допомогою механізмів адміністративно-правового регулювання попереджає настання несприятливих наслідків, що позначаються на зменшенні доходів домогосподарств. У контексті сказаного необхідно наголосити на важливості ідеї про те, що держава в ринковій економіці виступає не як агент, що володіє абсолютною владою і монополією на примус, а навпаки, як партнер, що спільно з іншими учасниками соціально-економічних відносин приймає рішення із суспільно значущих питань. Причому чим більш високим рівнем самосвідомості, здатності до самоорганізації і досягненню компромісу характеризується суспільство, тим менша роль у процесах узгодження "правил гри" відводиться державі.

Джерелами фінансування соціальних виплат у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування є соціальні страхові фонди, які формуються за рахунок страхових внесків працівників і роботодавців. Управління фондами здійснюється на паритетній основі представниками застрахованих осіб, роботодавців та держави. У концепції соціального партнерства зарубіжних країн модель трипартизму поступово витісняється моделлю біпартизму, суб'єктами якої є роботодавці та профспілкові організації працівників. Подібна тенденція до ослаблення координуючої ролі держави в питаннях соціального страхування свідчить про високий рівень довіри учасників соціально-трудова відносин недержавним фондам, гарантією виплат за страховими випадками в яких виступає репутація фінансової установи.

Із урахуванням того, що рівень довіри населення України до національної фінансової системи залишається вкрай низьким, модель трипартизму з досить сильною позицією держави залишається домінуючою, а численні спроби стимулювання виникнення альтернативних моделей стикаються з відсутністю достатніх стимулів учасників соціально-економічних відносин до зміни статус-кво. У подібних умовах проблема неефективності існуючої системи загальнообов'язкового соціального страхування ще більше ускладнюється, а основні суб'єкти соціально-трудова відносин — працівники та роботодавці віддають перевагу

неформальним угодам (контрактам), які укладаються з метою ухилення від певних фінансових зобов'язань, що накладаються на суб'єктів державою (типовий приклад — отримання зарплат "в конвертах").

Окрім механізму загальнообов'язкового соціального страхування ключовою організаційно-правовою формою у системі соціального захисту України є державна соціальна допомога — державна підтримка населення, що надається за рахунок державного бюджету при певних, визначених законами, випадках. Підставою для її надання є складні життєві обставини, що об'єктивно порушують нормальну життєдіяльність особи, наслідки яких вона не може подолати самостійно. До таких належать: інвалідність, часткова втрата рухової активності у зв'язку зі старістю або станом здоров'я, самотність, сирітство, безпритульність, відсутність житла або роботи, малозабезпеченість тощо. Державна соціальна допомога може надаватися у формі соціальних допомог, соціальних доплат до пенсії, субсидій, соціальних послуг і життєво необхідних товарів, а також у формі соціального обслуговування і призначена як для населення загалом, так і для окремих груп зокрема (малозабезпечені сім'ї, сім'ї з дітьми, інваліди, діти-інваліди, діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування тощо).

В основу надання державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям, а також надання деяких інших видів допомоги, покладено прожитковий мінімум — базовий державний соціальний стандарт, залежно від якого визначається право особи на державну соціальну допомогу. Прожитковий мінімум — вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору харчових продуктів — мінімального набору непродовольчих товарів та послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості [4]. Поняття прожиткового мінімуму тісно пов'язане з поняттям бідності, яка визначається ООН як умови, коли недоступні найпростіші людські потреби, включаючи їжу, придатну для пиття воду, санітарно-гігієнічні умови, лікування, житло, освіту та інформацію. Бідність визначається не лише нестачею матеріальних благ, але й обмеженим доступом людей до соціальних або культурних послуг.

За результатами дослідження Інституту демографії та соціальних досліджень ім.

М.В. Птухи НАН України, рівень бідності, розрахований з використанням відносної межі бідності, у 2014 р. склав 23,9%. Середньодушові еквівалентні витрати, нижчі від межі крайньої бідності (визначеній за критерієм 60% медіанного рівня середньодушових еквівалентних сукупних витрат) мали 10% населення. Рівень абсолютної бідності, визначеної на основі офіційно затвердженого прожиткового мінімуму, становив 20,9% за витратами. У 2014 р. в порівняно з 2013 р., за відносним критерієм мало місце зниження рівня бідності на 0,6%. За аналогічний період за показником крайньої бідності (визначеної на основі медіанних значень середньодушових еквівалентних сукупних витрат) також мало місце зниження значень цього показника на 1%. Разом з тим, позитивна тенденція зменшення частки населення, що перебуває за межею бідності, супроводжується поглибленням майнового розшарування у суспільстві й інтенсивною маргіналізацією нижчих прошарків населення [5].

Важливо відзначити, що рівень бідності в Україні, розрахований за даними офіційної статистики, не відображає реальної ситуації, в якій перебуває населення України. В умовах стрімкої девальвації гривні по відношенню до провідних світових валют у 2014 р. і "заморожування" мінімальної заробітної плати і прожиткового мінімуму, більшість товарів щоденного попиту виявилися недоступними для споживання не тільки соціально незахищеними та найбільш вразливими категоріями населення, але і зайнятому населенню.

Прояв феномену бідності серед зайнятого населення в Україні свідчить про прорахунки державної соціальної політики, яка не змогла забезпечити достатній рівень соціального захисту в ситуації економічної нестабільності й невизначеності. Таким чином, окрім недостатнього забезпечення соціально незахищених верств населення необхідними насущними життєвими засобами, існуюча система державної соціальної допомоги в кризових умовах проявляє свою неефективність у подоланні розриву між реальними доходами (скоригованими на рівень інфляції та курсові коливання) і витратами зайнятого населення.

Наступною організаційно-правовою формою у системі соціального захисту в Україні є соціальний захист, що передбачає спеціальні (відмінні від загальних) умови його здійснення стосовно певного, визначеного законами, кола осіб, які виконують особливі (спеціальні) функції. Цей вид соціального захисту стосується, зокрема, військовослужбовців, осіб началь-

ницького та рядового складу органів внутрішніх справ, суддів, народних депутатів України та інших категорій. Прикладом можуть бути особливі підстави, умови та розміри надання зазначеним особам пенсій за вислугу років, у разі інвалідності, втрати годувальника, надбавок до пенсій, допомоги при звільненні зі служби тощо.

Від початку оголошення часткової мобілізації в березні 2014 р. було прийнято низку нормативно-правових актів, які визначають соціальний захист військовослужбовців, зокрема і призваних на військову службу із запасу. У першу чергу це стосується їхнього грошового забезпечення. Сьогодні призвані по мобілізації отримують грошове забезпечення на рівні з тими військовослужбовцями, які служать за контрактом. За ними зберігається заробітна плата за місцем їхньої роботи до призову (на період не більше року). Законодавством передбачено також звільнення фізичних осіб-підприємців, які призвані на умовах мобілізації, від сплати єдиного соціального внеску на період проходження військової служби.

Додатковий соціальний захист передбачено законодавством для таких категорій населення: діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування; ветерани війни; ветерани військової служби та ветерани органів внутрішніх справ; ветерани праці та особи похилого віку; інваліди та особи з обмеженими фізичними можливостями; особи, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; особи, які стали жертвами політичних репресій, біженці та ін.

Система додаткових заходів передбачає надання пільг при працевлаштуванні, у сфері застосування праці, медичного та соціального обслуговування, надання житлово-комунальних послуг тощо. Окрім того, згідно із чинним законодавством України, додатковий соціальний захист включає також компенсацію громадянам втрат від знецінення грошових заощаджень; фінансування соціальної, трудової та професійної реабілітації інвалідів, у т.ч. в реабілітаційних центрах, та обслуговування їх у стаціонарах при протезних підприємствах; щорічну разову грошову допомогу до Дня Перемоги ветеранам Другої світової війни; надання пільгового довгострокового кредиту молодим сім'ям та одиноким молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) та придбання житла тощо.

Додатковий соціальний захист також включає т.зв. непрямі соціальні послуги. Їх реалізація не пов'язується із безпосередніми щомісяч-

ними або одноразовими виплатами конкретним суб'єктам, а спрямована на соціальну підтримку загалом окремих категорій населення, реалізацію державних соціальних програм, усунення та пом'якшення наслідків виробничого, організаційного, техногенного характеру, профілактику виникнення соціальних ризиків, зокрема таких як безробіття, бідність, нещасні випадки на виробництві, професійні захворювання тощо. У цьому разі йдеться про цільове фінансування з державного бюджету на спеціальні соціальні потреби; спеціальні організаційні заходи щодо пом'якшення несприятливих умов, викликаних економічною кризою, скороченням виробництва, реструктуризацією певних галузей, демографічною кризою, проведенням суспільних реформ; підтримку певних верств населення, які перебувають у найбільш скрутних умовах тощо. Кошти на такі програми виділяються з державного бюджету України.

У сучасних умовах ринку праці в Україні питання соціального захисту є більш ніж актуальними. Виникає необхідність в адаптації існуючого механізму соціального захисту до нових нетрадиційних (нестандартних, нетипових) форм зайнятості. До них, зокрема, відносять: зайнятість в умовах неповного робочого часу; зайнятість на умовах строкових трудових договорів; тимчасову, непостійну зайнятість, у т.ч. позикову працю; вторинну зайнятість; дистанційну зайнятість; зайнятість на основі договорів цивільно-правового характеру; неформальну зайнятість, у т.ч. самозайнятість; незареєстровану зайнятість у формальному секторі.

Робота в умовах нестандартної зайнятості порівняно з роботою на умовах постійного трудового договору відрізняється нижчим рівнем заробітної плати, відсутністю гарантій зайнятості, звуженням соціального забезпечення, обмеженим доступом працівника до програм професійного розвитку і кар'єрного зростання, неможливістю отримання кредитів на житло тощо. Професор А.М. Колот один з перших серед українських вчених звернув увагу на цю важливу проблему. Він стверджує, що з розвитком нестандартних форм зайнятості і нестійкістю соціально-трудої сфери в науковій літературі та на практиці все більшого поширення набувають терміни "прекаріат", "прекарії", "прекарізація". У широкому розумінні прекаріат — це соціальний прошарок, який знаходиться в скрутній, нестабільній соціальній ситуації. Відповідно прекарії — працівники, які знаходяться в нестабільній трудових відноси-

нах, на яких поширюються нестандартні (нестійкі, атипові, тимчасові та ін.) форми зайнятості. Що ж стосується терміна "прекарізація", то його можна трактувати як поширення різноманітних форм нестандартної зайнятості і одночасно як суспільне явище, пов'язане зі збільшенням соціального класу людей, які відчувають хиткість, ненадійність, нестабільність свого становища та невпевненість у майбутньому. За різними оцінками, до прекаріату можна віднести від 25% до 30% економічно активного населення [6].

За сучасних умов розвитку національної економіки, відсутність доступу до системи соціального захисту часто є ознакою та прямим наслідком нестандартної зайнятості. Неформальний характер трудових відносин перешкоджає сталому економічному зростанню і породжує істотний дефіцит соціальних послуг. Через це доцільним є пошук стратегій, спрямованих на розширення сфери охоплення соціального захисту, що сприятимуть не тільки переходу працівників у сферу легальної економіки, а й отриманню соціально прийнятних доходів, підвищенню рівня продуктивності праці та добробуту. Доцільно запропонувати наступні стратегії модернізації існуючого механізму соціального захисту в Україні:

— залучення більш широких груп працівників (таких як самозайняті працівники, домашні працівники, працездатні члени особистих селянських господарств та працівники малих підприємств) до участі у недержавних фондах соціального страхування. Важливо заохочувати таких громадян до переходу у систему формальної зайнятості, використовуючи в якості стимулів гнучкі правила і процедури, а також відповідні механізми фінансування. Окрім того, необхідно розв'язувати проблеми незадекларованої зайнятості та ухилення від реєстрації, щоб усі працівники могли сплачувати податки на соціальне страхування;

— збільшення різновидів допомоги, що надаються у разі безробіття працівників та членів їхніх сімей (допомога по безробіттю та інвалідності, допомога на дітей, субсидії, а також послуги у сфері охорони здоров'я), що підвищать вірогідність переходу у реальні сектори економіки;

— забезпечення гарантованого Конституцією України безоплатного доступу до послуг охорони здоров'я та освіти, права на гідний рівень оплати праці, доступне харчування і безпечні санітарно-гігієнічні умови. Національні мінімальні рівні соціального захисту необхідні для формування високоосвічених,

фізично і морально здорових, а отже, конкурентоспроможних працівників, що здатні брати участь у суспільно корисній продуктивній діяльності.

Слід зазначити, що стратегії інституційної трансформації механізму соціального захисту мають узгоджуватись з фіскальною, грошово-кредитною, житловою політикою та політикою у сфері зайнятості, щоб сприяти зниженню частки прекаріату у загальній чисельності економічно активного населення України. Важливо комплексно підходити до вирішення питань профілактики професійних ризиків, покращення умов праці, підвищення стабільності доходів та доступності медичного обслуговування. Розроблення дієвих інструментів залучення всіх суб'єктів соціального діалогу до спільної участі у фінансуванні програм соціального захисту, а також виконання необхідних умов для забезпечення рівного доступу до базових соціальних послуг стане суттєвим зрушенням на шляху до формування якісно нового механізму соціального захисту населення України.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

З урахуванням викладеного необхідно відзначити, що нинішня соціальна політика держави не повною мірою забезпечує виконання завдань соціального захисту населення. Окремі категорії громадян, а іноді й цілі соціальні групи з різних причин не захищені від негативної дії соціальних ризиків. У той час як інші категорії потребують суттєвого поліпшення механізму державного регулювання. У даному контексті виникає необхідність в інституційній трансформації системи соціального захисту відповідно до критичних життєзабезпечуючих потреб і обґрунтованих очікувань населення.

Нові підходи до розроблення та реалізації соціальної політики, соціального захисту мають базуватися на принципах прозорості, справедливості, системності і комплексності, превентивності та адресності, а суспільство як основний бенефіціар повинно здійснювати громадський контроль за акумулюванням та витрачанням коштів інституціями, що забезпечують реалізацію загальнонаціональних програм соціального захисту.

Таким чином, трансформація соціальної політики як інвестиційної складової забезпечення продуктивної зайнятості населення, є одним із першочергових завдань у контексті створення ефективно функціонуючої соціально-орієнтованої економіки ринкового типу в умовах євроінтеграції.

Література:

1. Ситуація на ринку праці та діяльність державної служби зайнятості [Електронний ресурс]// Офіційний сайт державної служби зайнятості України. — Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/>
2. Європейський кодекс соціального забезпечення// Рада Європи. — 1964. — № ETS N 48.
3. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — С. 141.
4. Закон України "Про прожитковий мінімум"// Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 38. — С. 348.
5. Аналітична записка "Комплексна оцінка бідності в Україні та регіонах за перше півріччя 2011—2013 рр." [Електронний ресурс]// Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи Національної академії наук України. — 2014. — Режим доступу: www.idss.org.ua/arhiv/Bidnist_2013.doc
6. Колот А.М. Трансформація інституту зайнятості як складова глобальних змін у соціально-трудовій сфері: феномен прекарізації /А.М. Колот // Ринок праці та зайнятість населення. — 2014. — №2, — С. 3—6; №3. — С. 10—13.

References:

1. The official site of the State Employment Service of Ukraine (2015), "The labor market situation and the activities of public service employment", available at: <http://www.dcz.gov.ua> (Accessed 27 April, 2015).
  2. Council of Europe (1964), "European Code of Social Security" (ETS N 48), Council of Europe, Strasbourg, France.
  3. Verkhovna Rada of Ukraine (1996), "Constitution of Ukraine" Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, vol. 30, p. 141.
  4. Verkhovna Rada of Ukraine (1999), "Law of Ukraine "On Subsistence Minimum" Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, vol. 38, p. 348.
  5. The site of the Ptoukha Institute for Demography and Social Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine (2014) Analytical survey: "Comprehensive Assessment of Poverty in Ukraine and Ukrainian Regions in the First Sixth Months of 2011—2013", available at: www.idss.org.ua/arhiv/Bidnist_2013.doc (Accessed 22 April, 2015).
  6. Kolot, A.M. (2014), "Transformation Institute of Employment as part of global changes in the social and labor sphere: the phenomenon of precariousness", Rynok pratsi ta zajniatest' naselennia, vol.2, pp. 3—6, vol.3, pp. 10—13.
- Стаття надійшла до редакції 27.05.2015 р.*